

7^ο Συνέδριο της Ελληνικής Κοινωνιολογικής Εταιρείας

Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2020

Στάσεις και απόψεις των τοπικών ομάδων συμφερόντων για τις
ΘΠΠ και τον καταδυτικό τουρισμό

Μαθήματα από το παρελθόν και προκλήσεις για το μέλλον

Λυδία Αβράμη

Δρ. Πολιτικής Επιστήμης, Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΚΚΕ

Αντώνης Αρμενάκης

Επικ. Καθηγητής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Πακέτο Εργασίας 4: *Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη: Καταδυτικός Τουρισμός σε Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές και Θερμαλισμός σε περιοχές με Ιαματικούς Φυσικούς Πόρους*

Πράξη «Έρευνα, Εκπαίδευση και Υποδομές: ο τριγωνισμός των αξόνων στρατηγικής ανάπτυξης του ΕΚΚΕ (REDI)» (MIS 5002378) (2017-2020)

- Υλοποιήθηκε από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ)
- Εντάσσεται στη «Δράση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ερευνητικών και Τεχνολογικών Φορέων»
- Χρηματοδοτήθηκε από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020
- Συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης)

ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η βιωσιμότητα και η μακροχρόνια αποτελεσματικότητα των ΘΠΠ διασφαλίζεται, όταν λαμβάνονται υπόψιν...

- *διακυβέρνηση* (governance): θεσμοί, δομές και διαδικασίες που καθορίζουν πώς και αν η διαχείριση μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά
 - *διαχείριση* (management): διαθέσιμοι πόροι, σχεδιασμός και ενέργειες που αποτελούν προϊόν της διακυβέρνησης
 - *τοπική ανάπτυξη* (local development): κοινωνικοοικονομικά αποτελέσματα που παράγονται από τη λειτουργία της ΘΠΠ
-
- Μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας μελετά την **αποτελεσματικότητα των ΘΠΠ, εστιάζοντας μόνο στα παραγόμενα αποτελέσματα (outcomes) και όχι στις εισροές πολιτικής (inputs)**, δηλαδή στις διαδικασίες και τις ενέργειες που προηγήθηκαν της θεσμοθέτησης μιας ΘΠΠ.
 - Το **συνεργατικό μοντέλο προκρίνεται ως η πιο επιτυχημένη και αποδεκτή πλέον μορφή διαχείρισης των ΘΠΠ**, καθώς αντιμετωπίζει τις ενδογενείς αδυναμίες της κεντρικής διαχείρισης, που είθισται να δημιουργεί έντονες τοπικές αντιπαραθέσεις και δεν σέβεται τις κατά τόπους ιδιαιτερότητες, αλλά και τα προβλήματα διαφθοράς που εμφανίζονται στην «εκ των κάτω προς τα πάνω» διαχείριση.

ΕΙΚΟΝΕΣ, ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ, ΑΠΟΨΕΙΣ

Ευρωβαρόμετρο για τη βιοποικιλότητα (2019):

οι Έλληνες έχουν μεν επίγνωση του προβλήματος, πλην όμως δεν γνωρίζουν τις ακριβείς επιπτώσεις του.

- ✓ Ποσοστό 96% των Ελλήνων πολιτών που συμμετείχαν στην έρευνα πιστεύει ότι η απώλεια της βιοποικιλότητας είναι πολύ ή αρκετά σημαντικό πρόβλημα.
- ✓ Ωστόσο, 62% των ερωτηθέντων θεωρούν ότι δεν είναι ενημερωμένοι για την απώλεια της βιοποικιλότητας.
- ✓ Τα υψηλότερα ποσοστά μη ενημερωμένων πολιτών καταγράφονται σε αγροτικές περιοχές και επαρχιακές πόλεις.

ΕΙΚΟΝΕΣ, ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ, ΑΠΟΨΕΙΣ

Η στάση των επιμέρους ομάδων απέναντι στις ΘΠΠ δεν συνδέεται κατ' ανάγκη με την ΘΠΠ αυτή καθαυτή και το αντίστοιχο ρυθμιστικό πλαίσιο, αλλά **καθορίζεται πρωτίστως από τις απόψεις, τις εικόνες και τις προδιαθέσεις που έχουν διαμορφώσει οι ομάδες αυτές για τις ΘΠΠ.**

Απόψεις, εικόνες και προδιαθέσεις **συνδέονται άρρηκτα με το κοινωνικό περιβάλλον εντός του οποίου διαμορφώνονται.**

- ✓ Αντλούν πληροφοριακό υλικό από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης, τις συζητήσεις και διαβουλεύσεις που έχουν προηγηθεί γύρω από τη διαχείριση των φυσικών πόρων, καθώς και τις εμπειρίες που έχουν αποκτηθεί από τη διαμόρφωση ΘΠΠ σε μια άλλη περιοχή.
- ✓ Οι εικόνες αυτές δεν είναι σταθερές και αμετάβλητες.

Η θετική μεταβολή της στάσης των εμπλεκόμενων ομάδων συνιστά απόρροια μιας «γνωσιακής διαδικασίας», που προϋποθέτει την ουσιαστική συμμετοχή τους στα όργανα διαχείρισης και την εξοικείωσή τους με το νέο ρυθμιστικό πλαίσιο, ενώ παράλληλα συνδέεται με την ενημέρωση και τις εμπειρίες που αποκτούν σταδιακά κατά τη διαμόρφωση και τη λειτουργία της ΘΠΠ.

ΕΙΚΟΝΕΣ, ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ, ΑΠΟΨΕΙΣ

Διαφοροποίηση στις στάσεις και αντιλήψεις των τοπικών ομάδων συμφερόντων σε κάθε περιοχή συνδέεται με το **(προσδοκώμενο) επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης και την άσκηση παράκτιων αλιευτικών δραστηριοτήτων.**

Αλιείς: επηρεάζονται άμεσα από το νέο καθεστώς προστασίας και συνακόλουθα είθισται να είναι η πλέον επιφυλακτική (αν όχι αρνητική) ομάδα στη διαμόρφωση μιας ΘΠΠ

- Μπορούν να επηρεάσουν άμεσα την αποτελεσματική εφαρμογή της ΘΠΠ
- Οι στάσεις και οι αντιλήψεις τους διαφοροποιούνται από περιοχή σε περιοχή, τείνουν να αντανakλούν τα προσωπικά τους συμφέροντα, προτιμήσεις και ανησυχίες.
- Αλιείς που επωφελούνται περισσότερο ή επηρεάζονται λιγότερο από την εφαρμογή μιας ΘΠΠ είθισται να είναι πιο δεκτικοί απέναντι στο νέο κανονιστικό πλαίσιο.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

- Αποτύπωση και συγκριτική ανάλυση των αντιλήψεων και απόψεων των τοπικών φορέων και ομάδων συμφερόντων τριών νησιών των Κυκλάδων με διαφορετικό επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης (Κύθνος, Μήλος, Σαντορίνη) σε ό,τι αφορά τις πρόσφατα οριοθετημένες Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές (ΘΠΠ) και την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού.
- Διερεύνηση των κύριων παραγόντων που εκτιμάται ότι θα συμβάλλουν ή θα υπονομεύσουν σε τοπικό επίπεδο τη διακυβέρνηση, τη διαχείριση και εν τέλει την αποτελεσματικότητα των ΘΠΠ στις παραπάνω περιοχές.

ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ

Μάιος – Δεκέμβριος 2018

Περιοχή μελέτης: Τρία νησιά των Κυκλάδων (Κύθνος, Μήλος, Σαντορίνη)

- οριοθετούνται ΘΠΠ με βάση τον αναθεωρημένο κατάλογο των περιοχών Natura (2017), ιδρύεται νέος Φορέας Διαχείρισης με βάση το ν. 4519/2018 & διαθέτουν ιαματικού φυσικούς πόρους.
- διαφέρουν όσον αφορά το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο του πληθυσμού, τη διάρθρωση της τοπικής οικονομίας, το επίπεδο, αλλά και τις μορφές τουριστικής ανάπτυξης.

Ερευνητική ομάδα: *Νίκος Δεμερτζής*, Πρόεδρος ΕΚΚΕ, Καθηγητής ΕΚΠΑ
(Επιστημονικός Υπεύθυνος)

Λυδία Αβράμη, Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΚΚΕ

Αντουανέτα Καπέλα, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Αλίκη Μουρίκη, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Όλγα Παπαλιού, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Αμαλία Φραγκίσκου, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ

Πραγματοποιήθηκαν συνολικά **32 ατομικές συνεντεύξεις** με φορείς που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στη λειτουργία και διαχείριση των Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών ή/και δραστηριοποιούνται στον τομέα του καταδυτικού τουρισμού

- εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης και των λιμενικών αρχών (10), του ξενοδοχειακού τομέα (4), του θαλάσσιου τουρισμού (9), του αλιευτικού κλάδου (5), καθώς και τοπικών μη κυβερνητικών οργανώσεων και εργατικών σωματείων (4).
- Η πλειονότητα των πληροφορητών είναι άνδρες ηλικίας 35-64, που κατοικούν στην περιοχή μελέτης, εργοδότες με προσωπικό (17) ή μισθωτοί (10) που η απασχόλησή τους δεν είναι εποχική (19) και δεν συμμετέχουν σε κάποια περιβαλλοντική οργάνωση (25).
- Σχετικά χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των εκπροσώπων των τοπικών φορέων που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στη διαχείριση των ΘΠΠ και την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού.
- ✓ 20 /32 εκπροσώπους έχουν ολοκληρώσει δημοτικό, γυμνάσιο ή/και λύκειο, ενώ 12 είναι πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΘΠΠ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Το επίπεδο του θαλάσσιου περιβάλλοντος και στα τρία νησιά θεωρείται καλό έως υψηλό (16/26 απαντήσεις), αν και στην Κύθνο η ποιότητα του θαλάσσιου περιβάλλοντος θεωρείται πολύ καλύτερη σε σύγκριση με τη Σαντορίνη, όπου είναι σαφώς υψηλότερες οι πιέσεις από τη ναυσιπλοΐα, τη διέλευση τουριστικών σκαφών και την απόρριψη λυμάτων.

Σχεδόν όλοι οι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων δηλώνουν ότι γνωρίζουν τι είναι οι ΘΠΠ, αλλά οι περισσότεροι (28/32) δεν γνώριζαν ότι είχε γίνει οριοθέτηση ΘΠΠ στο νησί τους. Μάλιστα, σε αυτούς συμπεριλαμβάνονται και εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης και των λιμενικών αρχών.

Οι ΘΠΠ αποτελούν για την ανάπτυξη της περιοχής ευκαιρία ή εμπόδιο;

	Εμπόδιο	Ευκαιρία	Και εμπόδιο και ευκαιρία	Σύνολο
Σαντορίνη	0	12	0	12
Κύθνος	3	2	2	7
Μήλος	0	11	2	13
Σύνολο	3	25	4	32

ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΘΠΠ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Σαντορίνη: ήταν έκδηλη η έκπληξη των εκπροσώπων των τοπικών φορέων για την οριοθέτηση ΘΠΠ στην Παλαιά και Νέα Καμένη.

- ✓ Η αντίδραση αυτή συνδέεται άρρηκτα με τις μακροχρόνιες διαβουλεύσεις που ξεκίνησαν το 2010 σε τοπικό επίπεδο μεταξύ επιστημόνων (Pierre-Yves Cousteau και ερευνητών από το ΕΛΚΕΘΕ) και εμπλεκόμενων φορέων (Δημοτική αρχή, Σωματείο Ψαράδων, καταδυτικά κέντρα) και την επίτευξη συναίνεσης για τη διαμόρφωση ΘΠΠ στην ΝΔ πλευρά της Σαντορίνης.
- ✓ Θα μπορούσε να αποτελεί ένα επιτυχημένο παράδειγμα συνεργασίας της τοπικής κοινωνίας. Ωστόσο, η πρόταση των τοπικών φορέων δεν έχει γίνει ακόμη αποδεκτή.

Κύθνος: Η πλειονότητα των τοπικών φορέων και ιδίως οι αλιείς συγχέουν τον ορισμό των ΘΠΠ με το Θαλάσσιο Καταφύγιο Άγριας Ζωής που διαμορφώθηκε το 2015 στη Γυάρο. Η εγγύτητα με την περιοχή αυτή και η έλλειψη ενημέρωσης των άμεσα εμπλεκόμενων φορέων φαίνεται ότι δημιούργησε στρεβλές απόψεις για τις ΘΠΠ

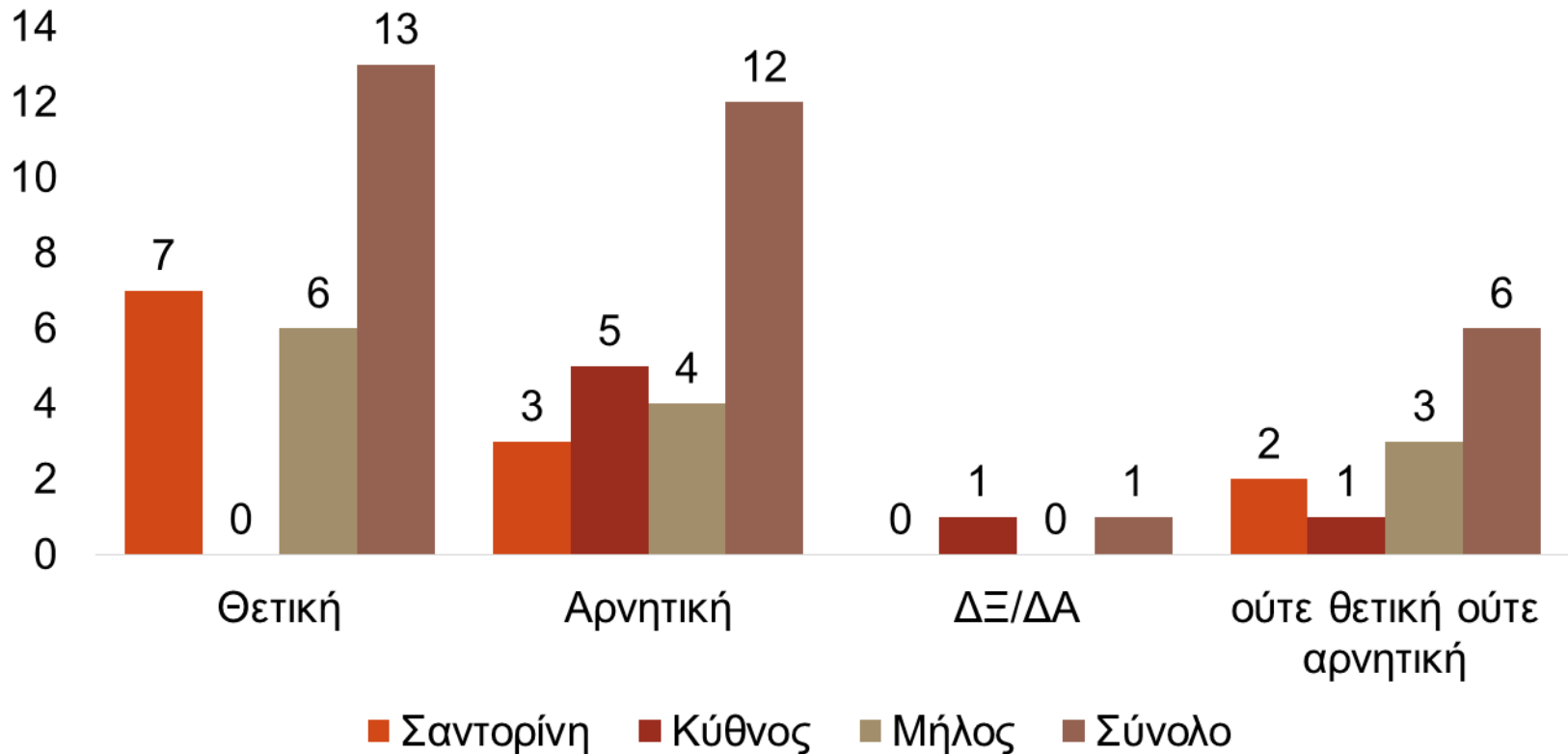
ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΘΠΠ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Απόψεις για τα αποτελέσματα της λειτουργίας ΘΠΠ στην τοπική οικονομία

	Πολύ θετικά- Θετικά	Ούτε θετικά, ούτε αρνητικά	Πολύ αρνητικά- Αρνητικά	Και θετικά και αρνητικά	Σύνολο
Σαντορίνη	10	2	0	0	12
Κύθνος	1	0	2	4	7
Μήλος	7	5	1	0	13
Σύνολο	18	7	3	4	32

ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΘΠΠ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η εκτιμώμενη στάση της τοπικής κοινωνίας έναντι της ΘΠΠ

ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΕΡΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΘΠΠ

Ανάγκη για ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών.

- ✓ Οι περισσότεροι θεωρούν ότι δεν θα υπάρξουν αντιδράσεις, γιατί στην πράξη δεν θα ισχύσουν οι περιορισμοί.

Η **ανάπτυξη του αλιευτικού τουρισμού** με την παροχή αδειών και επιδοτήσεων και την αποσαφήνιση και απλοποίηση του κανονιστικού πλαισίου προκρίνεται ως η επικρατέστερη πρόταση των τοπικών φορέων για την αντιστάθμιση των πιθανών απωλειών στο εισόδημα των αλιέων.

Υπεύθυνος διαχείρισης των ΘΠΠ: οι απόψεις δίστανται

- Αρκετοί φορείς επισήμαναν ότι υπεύθυνος διαχείρισης των ΘΠΠ πρέπει να είναι ο Δήμος (13/27), γιατί γνωρίζει καλύτερα τις ιδιαιτερότητες της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας.
- 12/27 ήταν ιδιαίτερα αρνητικοί στο ενδεχόμενο να αναλάβει ο Δήμος τη διαχείριση, καθώς επισήμαναν ότι η εγγύτητα του φορέα διαχείρισης με την τοπική κοινωνία δεν λειτουργεί πάντα θετικά. Αντίθετα, μπορεί να αυξήσει τις πιέσεις από συγκεκριμένες ομάδες συμφερόντων και προσωπικές επιρροές, περιορίζοντας την αποτελεσματική εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου. Ως εκ τούτου, θεωρούν πιο κατάλληλη την Κεντρική Διοίκηση ή/και έναν ανεξάρτητο φορέα.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΤΑΔΥΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

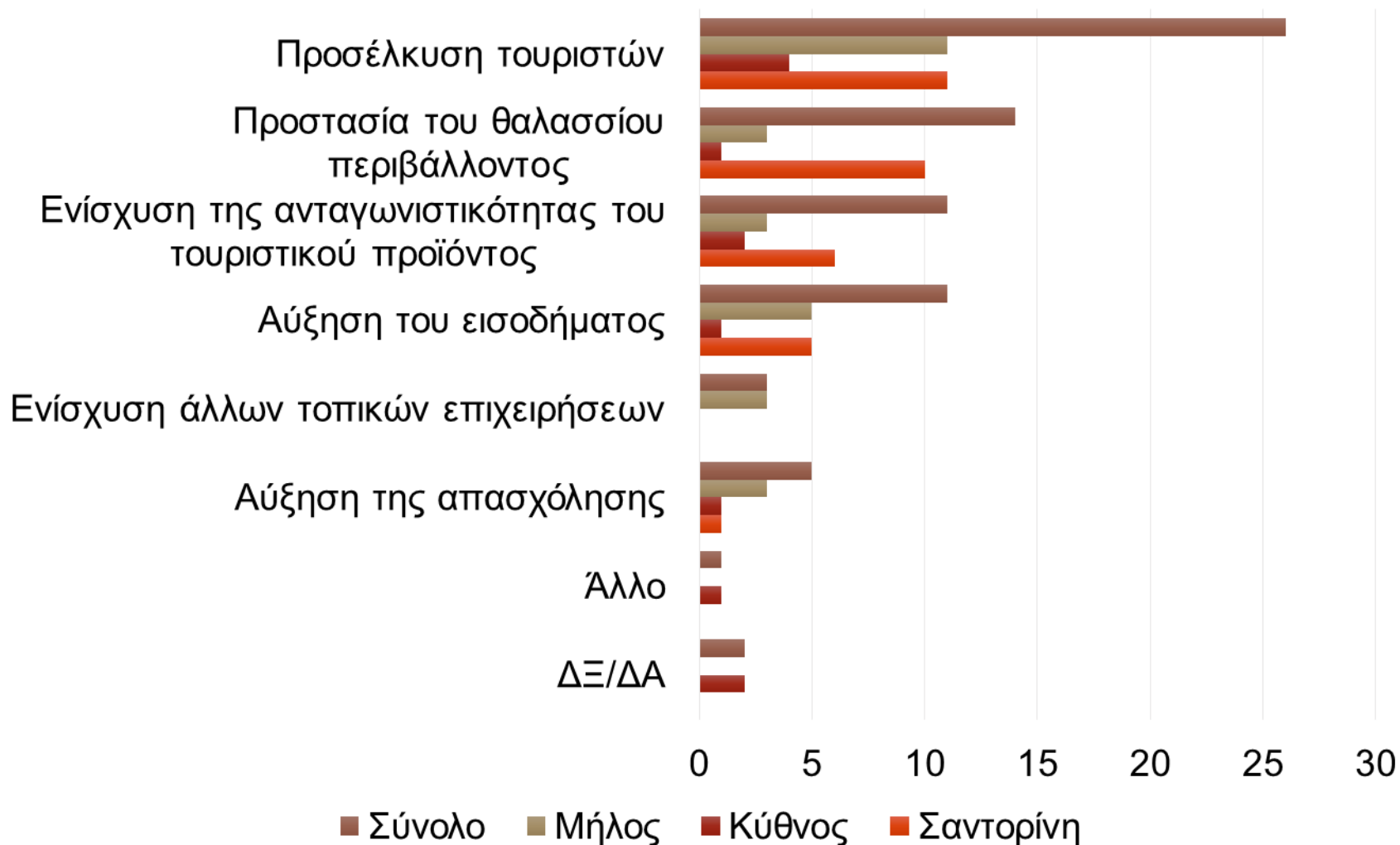
- **Ο αριθμός των καταδυτικών κέντρων που δραστηριοποιούνται σε κάθε νησί δεν προσδιορίζει κατ' ανάγκη τον εκτιμώμενο βαθμό ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού.**
 - ✓ Στην Κύθνο δραστηριοποιείται μόλις 1 καταδυτικό κέντρο, στη Μήλο 2 και στη Σαντορίνη 5, αλλά και στα τρία νησιά οι περισσότεροι εκπρόσωποι τοπικών φορέων (20/31) θεωρούν ότι ο καταδυτικός τουρισμός είναι αρκετά έως πολύ/πάρα πολύ ανεπτυγμένος στην περιοχή τους.
 - ✓ Μάλιστα η συμμετοχή (ή μη) των ερωτώμενων σε καταδυτικές δραστηριότητες δεν διαφοροποιεί την άποψη αυτή.
- **Ο αριθμός των καταδυτικών κέντρων είναι ανάλογος του διαφορετικού επιπέδου τουριστικής ανάπτυξης κάθε περιοχής**

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΤΑΔΥΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

- Η συντριπτική πλειονότητα των (28/31) εκτιμά ότι υπάρχουν **περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού και στα τρία νησιά.**
 - ✓ οι περισσότεροι φορείς στη Μήλο, συμπεριλαμβανομένων των εκπροσώπων των αλιέων, επισήμαναν ότι η περιοχή μπορεί να γίνει δημοφιλής καταδυτικός προορισμός, καθώς είναι ένα ηφαιστιογενές νησί με υφάλους και πλούσια βιοποικιλότητα, αλλά και πολλά αναξιοποίητα ναυάγια, που αποτελούν πόλο έλξης για τους δύτες.
 - ✓ **Το θεσμικό – ρυθμιστικό πλαίσιο και η γραφειοκρατία θεωρείται το κυριότερο εμπόδιο** για την περαιτέρω ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού και στα τρία νησιά (13/31 απαντήσεις).
 - ✓ Η πλειονότητα των ερωτηθέντων και στα τρία νησιά θεωρεί ότι η **λειτουργία της ΘΠΠ στην περιοχή τους θα ευνοήσει αρκετά έως πάρα πολύ στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού.**

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΤΑΔΥΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Τα οφέλη του καταδυτικού τουρισμού για την περιοχή μελέτης

ΚΥΡΙΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Παρατηρούνται **σημαντικές διαφοροποιήσεις στις απόψεις των τοπικών φορέων των τριών νησιών των Κυκλάδων** που συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με το επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης του κάθε νησιού, τη διάρθρωση της τοπικής οικονομίας και τη διεξαγωγή διαβουλεύσεων σε τοπικό επίπεδο κατά το παρελθόν, όσον αφορά τη διαμόρφωση Θαλάσσιας Προστατευόμενης Περιοχής.
 - ✓ Στην Κύθνο εκτιμάται ότι η στάση της τοπικής κοινωνίας θα είναι αρνητική και οι τοπικοί φορείς είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικοί στη λειτουργία ΘΠΠ.
 - ✓ Αντίθετα, οι εκπρόσωποι των φορέων της Σαντορίνης αναδεικνύονται ως οι πλέον ένθερμοι υποστηρικτές των ΘΠΠ.
- **Ελλιπής ενημέρωση των τοπικών φορέων και της τοπικής κοινωνίας** όσον αφορά την οριοθέτηση ΘΠΠ στην περιοχή μελέτης και τα οφέλη για την τοπική οικονομία
 - ✓ Κίνδυνος στρεβλών αντιλήψεων, αρνητικής στάσης της τοπικής κοινωνίας λόγω άγνοιας και φόβου για τις επερχόμενες αλλαγές, μη ορθής εφαρμογής των ΘΠΠ και αποκόμισης των εν δυνάμει οφελών από την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού

ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

- Η πλειονότητα των πολιτών θεωρεί ότι **η θεσμοθέτηση των ΘΠΠ είναι ευκαιρία για την ανάπτυξη της περιοχής τους**
 - ✓ θα συμβάλλει στην τουριστική ανάπτυξη, στον περιορισμό της αλιείας και στην περιβαλλοντική προστασία.
 - ✓ θα έχει και αρνητικές επιπτώσεις, πρωτίστως για τους επαγγελματίες αλιείς, έστω βραχυπρόθεσμα.
- Η **πρόβλεψη αντισταθμιστικών μέτρων** για τις ομάδες που πλήττονται και η **ουσιαστική συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων μερών** στο σχεδιασμό και τη λειτουργία της ΘΠΠ αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή και διαχείρισή τους.
- Η **ύπαρξη αποτελεσματικών ελεγκτικών μηχανισμών και κυρώσεων** που να αποθαρρύνουν παραβατικές συμπεριφορές αναδεικνύεται ως η κυριότερη πρόκληση για τη λειτουργία των ΘΠΠ.

ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

- Η **ενίσχυση των υποδομών** αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για τη βιώσιμη οικονομική και τουριστική ανάπτυξη και των τριών νησιών, προκειμένου οι αυξημένες τουριστικές ροές να μην επιβαρύνουν περισσότερο το θαλάσσιο οικοσύστημα και μειώσουν την ελκυστικότητα του προορισμού.
 - ✓ Στην Κύθνο και σε μικρότερο βαθμό στη Μήλο η προσέλκυση τουριστών και η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου παραμένει προτεραιότητα, ενώ στη Σαντορίνη φαίνεται ότι η μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης είναι ζωτικής σημασίας.
- Η **ασυνέχεια που χαρακτηρίζει διαχρονικά τη χάραξη και εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα** συνεχίζει να αποτελεί μια από τις παθογένειές της.
 - Το θεσμικό πλαίσιο για τις ΘΠΠ τροποποιήθηκε δύο φορές 2017-2020 (ν. 4519/2018 και ν. 4685/2020).
 - Με τον ν. 4519/2018 ιδρύονται Φορείς Διαχείρισης ΘΠΠ, οι οποίοι μόλις 2 χρόνια μετά καταργούνται με τον ν. 4685/2020